

NOUA GEOPOLITICĂ A ORIENTULUI MIJLOCIU: CONFLICTUL ARABO-ISRAELIAN

1. Introducere

Este dificil de rezumat în câteva pagini istoria a peste cincizeci de ani de înfruntări complexe între statul Israel, fondat în 1948, și popoarele arabe, în special cel palestinian, conflict – sau mai degrabă conflicte, care s-au situat aproape permanent în fruntea discuțiilor politice internaționale ca și a celor mediatice. Originea sa esențială se află în revendicarea unui teritoriu: acela al Palestinei. Plecând de la argumente religioase și până la cele politice, evreii și palestinienii încearcă fiecare să dovedească legitimitatea lor absolută asupra acestui pământ, și care să excludă pretențiile celeilalte părți. Iată pe scurt o prezentare a cadrului istoric a ceea ce s-a întâmplat în Palestina și care este luat ca susținere de cele două tradiții ce se înfruntă în virtutea unei afirmate întâietăți teritoriale.

În primul rând, cei care vor popula Palestina vor fi evreii. Conform tradiției biblice, Abraham se stabilește în Canaan și întemeiază poporul evreu, din porunca unui Dumnezeu cu care face mai apoi un pact care-i afirmă statutul de popor ales și căruia i se acordă un pământ sfânt. Ideea aceasta va deveni mai apoi una dintre temele fundamentale ale teologiei și acțiunii politice iudaice, fiind reconfirmată prin mesajul lui Moise. Urmează mai apoi în istoria evreilor perioada de aur a regatului lui David și Solomon, a celor două regate: Iuda și Israel, cucerirea de către Nabucodonsor (673 î.e.n.) și exilul, reîntoarcerea pe pământul sfânt și dominația elenistică, domnia hașmoneilor și în final cucerirea romană. Datorită revoltelor evreiești, romanii distrug în 70 e.n. templul din Ierusalim iar după cea din 135 evreii sunt expulzați din țară și Ierusalimul este distrus. Acesta este anul decisiv care marchează sfârșitul statului evreu: de acum ei vor fi lipsiți de o entitate teritorială și politică proprie, fiind risipiți în întreaga lume. Ca atare, reîntoarcerea pe pământul sfânt devine treptat unul dintre temele majore ale tradiției iudaice medievale, corelată cu motivul mesianic: cel care va strânge iarăși poporul evreu în Eretz Israel va fi însuși Mesia. Odată cu epoca modernă se trece de la această perspectivă nuanțat religioasă și sentimentală la una politică.

În ceea ce privește teritoriul palestinian în sine, după 135 rămâne populat de puțini evrei, recunoscuți însă pentru cultura lor teologică. El intră sub stăpânirea Imperiului bizantin până în 636 când o nouă putere – arabii, și o nouă religie – islamul îl vor ocupa. În 638 califul Omar intră în Ierusalim, al treilea oraș sfânt al musulmanilor după Mekka și Medina. Acesta este anul care marchează pentru arabi începutul stăpânirii de drept a acestor teritorii, în care evreii erau aproape absenți. De acum istoria lor se leagă de cea a califatelor islamice: împreună cu Liban, Iordania și Siria, Palestina formează provincia Siria (Șam), aflată consecutiv sub conducere a abbasizilor, fatimizilor, cruciaților, ayyubizilor și în cele din urmă sub cea a mamelucilor (1250-1517). În tot acest timp, evreii și creștinii au beneficiat de o situație mulțumitoare. Ea se va menține și după ocuparea Siriei și Egiptului de către statul otoman (1517) care le-a transformat în provincii conduse de la centru. Importanța populației arabe în timpul stăpânirii otomane este însă minimă: turcii s-au străduit permanent să le înfrângă orgoliile naționale.

Sfârșitul secolului XIX marchează însă apariția a două fenomene asemănătoare și decisive pentru evoluția ulterioară din Palestina. Primul este apariția mișcării sioniste în Europa, în jurul lui Theodor Herzl, care în lucrarea „Statul evreu” (1897) propune ca rezolvare a problemelor evreiești acordarea Palestinei ca stat al evreilor. Între timp, o emigrare masivă a evreilor și are loc, dar venind din Rusia unde antisemitismul căpăta forme violente. Ajunși în Palestina, ei vor întemeia colonii agricole. Al doilea fenomen este reprezentat de formarea naționalismelor arabe – și a unuia palestinian, care declară public încă din 1891 dorința lor de identitate națională și statală.

Primul război mondial marchează realizarea parțială a dezideratului arabilor: prin Conferința de la San Remo (1920), pe locul fostului imperiu otoman din Orient iau naștere state noi: Irak, Siria, Arabia Saudită, Transiordania, Liban și Palestina. Aceasta din urmă se afla sub mandat britanic, adoptat în 1922 de Liga Națiunilor și implementat oficial în septembrie 1923. Cartea albă care prevedea condițiile guvernării britanice încorporează și principiile vestitei declarații Balfour, care deschidea calea unei migrații evreiești nerestricționate spre Palestina.

2. Formarea statului evreu

În 2 noiembrie 1917, lordul Arthur Balfour, ministrul britanic al afacerilor externe, trimite o scrisoare lordului W. Rothschild, reprezentant de seamă al mișcării de emancipare a evreilor, prin care

anunță disponibilitatea guvernului britanic de a permite instalarea evreilor în Palestina. La momentul respectiv, declarația urmărea fără îndoială să atragă capitalul evreilor și ajutorul lor în contextul primului război mondial. Imediat după mandatarea Angliei asupra Palestinei, în 1922, principiile declarației sunt puse în aplicare: într-un deceniu populația evreiască a crescut cu 100.000 de locuitori, majoritatea din Polonia și Rusia. Ei se organizau sub forma unor colonii agricole (Kibbutz), dar apar treptat și orașe proprii (Tel Aviv – 1909). În 1929 se constituie Agenția Evreiască, care servește de acum ca reprezentant al evreilor pe lângă englezi, în locul Congresului Mondial Sionist și care îndeplinește funcțiile unui guvern.

La început, relațiile dintre arabi și noii veniți au fost pașnice, chiar amiabile. Treptat însă, pe măsură ce se configurează ideea formării unui stat național arab, ei văd mandatul britanic și imigrația crescândă, ca o piedică evidentă. Conflictul crește după aflulul masiv de evrei dintre 1932-1936, veniți din Germania nazistă. Segregarea dintre cele două populații devine tot mai mare: evreii își constituie cu repeziciune structuri proprii, ajutați de Diasporă. Între 1936-1939 izbucnește o revoltă militară a arabilor din Palestina, împotriva englezilor și evreilor, reprimată cu violență de mandatar și forțe evreiești înarmate. Situația devenea mai mult decât dificilă și tindea să scape de sub control. În aceste condiții, și datorită presiunii statelor arabe, al căror petrol devenea esențial, în 17 mai 1939, guvernul britanic proclamă o nouă Carte albă (prima fiind cea din 1922). Aceasta limita drastic imigrația evreiască, respingea ideea formării unui stat evreu dar și a proclamării unui palestinian, însă se afirma că peste 10 ani, în 1949, Palestinei i se va acorda independența, cu o conducere arabă și evreiască. Declarația a lovit în ambele părți aflate în conflict, urmărind de fapt consolidarea puterii britanice în Orientul Mijlociu.

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial a accentuat criza. Evreii germani încearcă să emigreze clandestin în Palestina, dar mulți vor pieri pe drum, englezii opunându-se pentru a nu supăra pe arabi. În acest context au loc numeroase acțiuni antibritanice în Palestina. Conducătorul Agenției Evreiești, David Ben Gurion creează trupe speciale clandestine, cea mai renumită fiind *Hagana*, care lupta împotriva mandatarilor, dar cu care ei vor colabora în timpul operațiunilor militare antigermane din Orientul Mijlociu.

În 1942, are loc la New York primul congres al evreilor americani, care elaborează un nou program pur sionist în problema Palestinei: aceasta nu mai trebuie să fie un „cămin național” cum prevedeau vechile declarații, ci chiar un stat evreiesc integrat în „noua structură a lumii democratice”. Agenția Evreiască va fi autorizată să coordoneze imigrarea evreilor, care nu mai trebuie restricționată în nici un fel. Programul nu va lua însă în discuție situația locuitorilor arabi, cu mult superiori ca număr evreilor.

Odată cu terminarea războiului, situația devine și mai dificilă. Crearea unui stat evreu începe să fie susținută de Statele Unite, la Yalta, apoi, după 1945, de noul președinte Harry Truman. Englezii păstrează încă prevederile Cărții albe din 1939, încercând să rămână stăpâni pe situația din zonă, în ciuda presiunilor americane. Ca atare, Ben Gurion poruncește declanșarea unui război de gherilă împotriva mandatarilor britanici. *Haganei* se alătură două grupări extremiste: *Irgun* (al lui Menahem Begin) și *Stern*, care vor face o serie de atentate teroriste. În aceste condiții, în iulie 1946, Marea Britanie modifică Cartea albă și propune un plan de împărțire al Palestinei în două provincii autonome. Imediat după, la Congresul sionist de la Paris, Ben Gurion acceptă ideea formării unui stat evreu doar pe o parte a Palestinei. În septembrie, are loc la Londra o conferință tripartită britanică, sionistă și arabă, care se termină însă cu un eșec.

Între timp, arabii palestinieni își vor constitui și ei structuri proprii. Dezorganizați după represiunile revoltelor din 1936-1939, ei se văd repede depășiți de evrei, care deși minoritari, sunt activi și bine organizați. După război, văzând că politica sionistă pare a-și realiza scopurile, arabii încep să acționeze și ei. În 22 martie 1945, ia ființă, la Cairo, Liga Statelor Arabe, formată din Egipt, Siria, Transiordania, Irak, Liban, Arabia Saudită, Yemen și Palestina. În noiembrie, Consiliul Ligii constituie „Comitetul suprem arab” din Palestina, format din reprezentanții partidelor palestinieni, sub conducerea lui Hajj Amin al-Husseini, înlocuit în 1946 de un „Înalt Comitet Arab”, care devine reprezentantul comunității arabe palestinieni.

După eșecul de la Londra și datorită confruntărilor tot mai violente cu evreii, Marea Britanie hotărăște să mute problema Palestinei la Organizația Națiunilor Unite. În cele din urmă, după ce o comisie de anchetă a studiat situația, are loc în 29 noiembrie 1946 Adunarea Generală a O.N.U. unde cele 56 de țări trebuiau să hotărască statutul Palestinei. Cu o majoritate de două treimi, Adunarea

generală adoptă, după îndelungi dezbateri, rezoluția 181, prin care se stabilea partajarea Palestinei în două entități distincte, independente: un stat evreu și un stat arab, Ierusalimul beneficiind de un regim internațional sub controlul O.N.U. Harta anexată rezoluției împărțea teritoriul palestinian în opt părți distincte: trei arabe, trei evreiești, enclava arabă Jaffa pe teritoriu evreiesc și Ierusalimul, toate legate prin zone de comunicare. Partajarea teritorială atât de complexă, încerca să păstreze poziționarea comunitară a celor două etnii. Ea era însă de departe favorabilă evreilor, atât ca suprafață cât și ca importanță strategică și economică. După vot, Marea Britanie hotărăște ca încheierea mandatului să aibă loc în 15 mai 1948, după care O.N.U. trebuia să vegheze la aplicarea planului de partajare.

Dificultățile încep însă abia acum. Arabii palestinieni nu vor să accepte nici o partajare și încep o serie de acțiuni antievreiești. La rândul lor, evreii din *Irgun* pledează pentru un Israel integral. Izbucnește astfel un război de gherilă arabo-israelian vreme de mai multe luni, cu atentate și masacre din partea ambelor tabere, precum vestitul masacru al satului arab Deir Yāsīn în 10 aprilie 1948.

În seara de 14 mai, în timp ce trupele engleze părăseau țara, Ben Gurion anunță renașterea statului evreu sub numele de Israel, fără să mai aștepte vreo intervenție a O.N.U. așa cum era prevăzut: „În virtutea dreptului natural și istoric al poporului evreu, proclamăm întemeierea statului evreiesc în Țara Sfântă. Acest stat va purta numele de Israel”. Deși decizia a surprins prin rapiditatea sa, ea a fost recunoscută imediat de SUA și URSS și mai apoi și de alte state.

Replica arabă nu s-a lăsat însă așteptată. În 15 mai armatele a cinci țări (Egipt, Siria, Liban, Transiordania și Irak) intră în Palestina pentru a lua locul vechii autorități mandatate pe teritoriul convenit prin partajare și pentru „a restabili pacea și securitatea și de a stabili ordinea în Palestina. Conducerea armatei o avea regele Abdallah al Transiordaniei. Începe astfel primul război dintre statul Israel și arabi. În ciuda aparențelor, armata evreiască era mult mai puternică și bine echipată decât trupele arabe. În urma confruntărilor militare, în anul 1948 Israelul reușește să ocupe și să anexeze 6700 km² din teritoriul ce revenea palestinienilor, conform planului de partajare. Cum acest plan nu era acceptat în principiu nici de Liga Statelor Arabe, nici de conducătorii sioniști, evreii nu considerau că se încalcă legislația internațională.

În fața supremației Israelului, Egiptul propune un armistițiu, care se va încheia în 13 ianuarie pe insula Rodos. Conform acestuia, teritoriul Gaza trece sub administrație egipteană, dar regiunea Neghev ocupată de Israel va rămâne de acum acestuia. Urmează acordul cu Libanul (23 martie) apoi în 3 aprilie cel cu Regatul Transiordaniei, care controla, împreună cu armata irakiană, o parte importantă din Palestina. În urma negocierilor, de la care Irakul s-a retras, malul vestic al Iordanului, Cisiordania (West Bank) care cuprindea cea mai mare parte a teritoriului destinat statului palestinian, precum și Ierusalimul de est, vor intra în componența Transiordaniei, care se va numi de acum Regatul Hașemit al Iordaniei. În 20 iulie se semnează armistițiul cu Siria, care-și retrage trupele din Palestina. În urma acestui război, și a tratatelor încheiate, statul evreiesc va ajunge să ocupe nu 56% cât îi revenea din Palestina, ci 78%.

O nouă problemă, care nu s-a soluționat nici astăzi definitiv, apare însă acum: aceea a refugiaților palestinieni. Ca urmare a luptelor și a politicii evreiești, peste jumătate din populația arabă (800.000) a fost nevoită să plece din locurile natale. Dintre aceștia, jumătate s-au stabilit în taberele de refugiați de pe malul vestic al Iordanului, 130.000 în Gaza iar restul în țările arabe vecine. În 11 decembrie 1949, O.N.U. adoptă rezoluția 194 care proclamă ”dreptul de reîntoarcere” sau dreptul la o indemnizație a refugiaților palestinieni. Autoritățile israeliene nu au permis după război decât unui număr neînsemnat de arabi să se reîntoarcă.

În 11 mai 1949 Israelul devine membru al O.N.U., fiind o republică parlamentară. În schimb, ideea de stat palestinian a murit în fașă: el nu există ca entitate politică ci teritoriul său este împărțit între Iordania și Egipt. Prima înfruntare se termină cu victoria Israelului, dar acesta nu e decât începutul.

3. Războaiele arabo-israeliene

Anii imediat următori constituirii Israelului conțin câteva schimbări semnificative în geopolitica regiunii. Israelul se dezvoltă continuu, economic, militar și diplomatic, beneficiind de ajutoare generoase din Occident. Schimbarea esențială se produce însă în Egipt. În 1953, în urma unei revoluții conduse de gruparea „Ofițerii liberi”, monarhia este răsturnată și este proclamată Republica Arabă Egipt, primul președinte fiind generalul Neguib, înlocuit în martie 1954 de colonelul Gamal Nasser.

Războiul din 1956 este declanșat de mai multe evenimente succesive. Mai întâi, în 24 februarie 1955 se semnează „Pactul de la Bagdad”, o alianță între Turcia, Irak, Pakistan, Iran și Marea Britanie, sub autoritatea S.U.A., în care Nasser vedea o amenințare la adresa libertății statelor arabe. Ca urmare a refuzului francezilor, englezilor și americanilor de a finanța barajul de la Assuan, Egiptul decide o blocadă navală și aeriană asupra golfului Akaba. Apoi, în 26 iulie, Nasser anunță naționalizarea Companiei Canalului de Suez, ai cărei acționari erau statele occidentale. Ca urmare a acestui demers, Franța și Anglia semnează un acord (10 august) prin care se prevedea atacarea Alexandriei și ocuparea orașului Cairo. Urmează apoi acorduri politico-militare între francezi și israelieni. În 29 octombrie, trupele israeliene ocupă în întregime fâșia Gaza, aflată sub control egiptean și se îndreaptă spre Sinai. Apoi, în 5 noiembrie, englezii și francezii intervin asupra Canalului, dar la amenințările sovietică și insistențele americane, agresiunea încetează a doua zi. În 12 noiembrie, o decizie O.N.U. însărcinează „Căștile albastre” să înlocuiască trupele engleze și franceze, care s-au retras până în 22 decembrie. A urmat retragerea israelienilor din Sinai, între decembrie 1956 – martie 1957. Soldații O.N.U. se vor instala în Gaza și la granițele israelo-egiptene, păstrând liniștea până în 1967. Ieșit învingător din „tripla și lașă agresiune”, Nasser câștigă prestigiu în lumea arabă, dar și Israelul reușește să obțină drept de liberă navigație prin strâmtoarea Tiran.

După criza Suezului, Israelul continuă să-și dezvolte armamentul. În 1963 guvernul dur al lui Ben Gurion este înlocuit de moderatii conduși de Levi Eskhol, care abandonează cursa înarmărilor. În lumea arabă, anul 1958 marchează apariția a două federații: în 1 februarie, Egiptul și Siria formează Republica Arabă Unită, iar Iordania și Irakul formează în 14 februarie o federație cu regele Feisal al II-lea ca și conducător. Aceasta nu durează decât în 14 iulie, când revoluția condusă de generalul Abdul Kassem proclamă republica și ucide pe rege. Mai apoi, în 19 iulie, Irakul semnează un pact cu R.A.U. Disputele în interiorul structurii se accentuează însă repede, astfel că în iulie 1963, conducătorul său Nasser anunță dizolvarea sa, pe baza conflictelor cu partidul Ba'th, proaspăt instalat la conducere în Siria. De asemenea, în 15 septembrie, la Bagdad, se pun bazele Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol (O.P.E.C.) care, la acea dată, avea un caracter pur economic.

Anul 1959 marchează apariția pe scena Orientului Mijlociu a mișcării Fatah, întemeiată la Kuwait de Yasser Arafat. După 1965, acțiunile teroriste se manifestă cu tărie împotriva Israelului, încurajate de Irak și Algeria, dar și de Siria care devine tot mai evident rivala Egiptului nasserian.

În ceea ce privește problema palestiniană, ea este încă considerată de competența statelor arabe vecine Israelului. În 1959, președintele irakian Kassem lansează ideea unei guvernări palestinienilor în Gaza și Cisiordania. În replică, în 1964, Nasser, la Summitul țărilor arabe, anunță reprezentarea, în Liga arabă, a „entității palestinienilor” și de asemenea crearea unui Comandament arab unificat care va controla unitățile palestinienilor armate. În schimb, administratorul Cisiordaniei, regele Hussein, nu reușește să se facă recunoscut de Ligă ca și suveranul tuturor palestinienilor, ci noua Organizație pentru Eliberarea Palestinei (OEP) va fi abilitată ca observator pe lângă Consiliul Ligii. Se creează o Armată de Eliberare a Palestinei (ALP), tot sub autoritatea Ligii arabe, care are drept de recrutare de pretutindeni unde se află palestinienii, adică mai ales din Iordania. Nu după mult timp, tensiunile dintre acest stat și noile grupări palestinienilor cresc, atingând apogeul în timpul ciocnirilor din 1970. La început, OEP este susținută masiv de Nasser, care o însărcinează cu realizarea unei „acțiuni revoluționare arabe”. În replică, Siria ba'thistă acordă sprijin grupării Fatah, în acțiunile acestuia împotriva Israelului de nord. Astfel, se poate considera că din 1964 organizațiile palestinienilor de rezistență sunt utilizate de cele patru țări arabe rivale: Egipt, Siria, Iordania și Irak. În ciuda disputelor, scopul prioritar rămâne totuși lupta pentru cauza palestiniană.

În acest context, izbucnește al treilea război între Israel și țările arabe, cel din 1967, numit și „războiul de șase zile”. Cauzele și pretextele au fost multiple și au început cu un an mai înainte. În noiembrie 1966 are loc o violentă incursiune militară israeliană în orașele iordanienilor de graniță, urmată de puternice manifestări de stradă palestinienilor la Hebron, Naplousa, Ramallah, Ierusalim. Represiunea acestora de către iordanienii conduce la o ruptură între regele Hussein și OEP. În 18 mai 1967, Egiptul cere O.N.U. retragerea „căștilor albastre” din Gaza și golful Akaba, dar este refuzat. În 20 mai însă, trupele egiptene evacuează toate forțele de securitate staționate în Gaza și Sinai. În 22 mai, Nasser închide golful Akaba pentru navele israeliene. În 30 mai are loc reconcilierea dintre Iordania și OEP și semnarea unui pact de apărare mutuală egipteano-iordanian, la care aderă și Irakul în 4 iunie.

În acest context, simțindu-se amenințat, Israelul trece la ofensivă. Mai înainte, vestitul general Moshe Dayan este numit în 1 iunie ministrul apărării, deci se preconiza o acțiune militară, care și este adoptată în 3 iunie. Aceasta începe în dimineața zilei de 5 iunie printr-un masiv atac aerian asupra aerodromurilor militare egiptene, apoi siriene și iordaniene. Simultan, trupele israeliene intră în Sinai și Ierusalimul de Est. În 7 iunie, Israelul ocupase deja întreg malul vestic al Iordanului – Cisiordania, iar în aceeași zi Iordania anunța că acceptă încetarea focului. Deși Consiliul de Securitate al O.N.U. a cerut încă din 5 iunie oprirea ostilităților, acestea vor continua în zilele următoare. În Sinai, luptele dintre armata egipteană și israeliană erau în desfășurare, cu o supremație evidentă a Israelului. În 8 iunie Egiptul anunță la O.N.U. că acceptă încetarea focului imediat și necondiționat. Mai rămânea Siria, de care trupele israeliene se vor ocupa în 9 iunie, punând stăpânire cu rapiditate pe înălțimile Golan. În 10 iunie, Israelul anunță că acceptă rezoluțiile Consiliului de Securitate. Dar deja războiul era gata, cu o înfrângere zdrobitoare a statelor arabe. Pe lângă miile de morți, acestea pierduseră peste 70.000 km² de teritoriu: întreaga peninsulă Sinai – cu exploatarea petroliere de la Marea Roșie, fâșia Gaza, înălțimile Golan și Cisiordania. Imediat începe colonizarea acestora și consecvent, un nou efort masiv de palestinieni.

Deși terminat cu victoria Israelului, războiul de șase zile a schimbat profund datele geopoliticii Orientului Mijlociu, reactivând conflictul care părea, din 1956, a se fi liniștit. În primul rând, înfrângerea comună și pierderea de teritorii a condus la refacerea unității arabe și la o solidaritate accentuată a țărilor petroliere, în frunte cu Arabia Saudită. În plus, crește preocuparea pentru înarmare. În al doilea rând – și cel mai important, înfrângerea statelor care se considerau protectoarele poporului palestinian a condus la transferarea încrederii acestuia spre grupările de rezistență palestinieni. Acestea au decis în iulie 1967 să continue singure ostilitățile împotriva Israelului, nu printr-un război convențional ci printr-o gherilă dublată de un „război al poporului, de lungă durată”. În 1-4 februarie are loc Reuniunea celui de-al cincilea Consiliu național palestinian al OEP în urma căruia, șeful Fatah, Yasser Arafat, devine președintele Comitetului executiv al OEP, iar acțiunea antiisraeliană devine de acum comună diferitelor mișcări palestinieni.

Totuși, statele arabe caută deocamdată o soluție politică. Atât ele cât și Israelul acceptă rezoluția 242 a O.N.U. din 22 noiembrie 1967, care impunea „retragerea forțelor armate israeliene din teritoriile ocupate în timpul recentului conflict” și „respectarea și recunoașterea suveranității și integrității teritoriale și a independenței politice a fiecărui stat din regiune”. Datele acestei rezoluții nu vor fi însă respectate și aplicate de Israel.

Începând din 1968, Nasser întreprinde un război de uzură asupra canalului de Suez împotriva trupelor israeliene. În iulie 1970 însă, Egiptul și Iordania acceptă planul de pace al secretarului de stat american W. Rogers, referitor la aplicarea rezoluției 242 și la încetarea focului, plan acceptat în august și de Israel. OEP și Yasser Arafat resping însă aceste acorduri ca și orice formulă de compromis cu Israelul, ceea ce a agravat și mai mult relațiile cu Iordania.

Efectivele Rezistenței palestinieni duc o luptă de gherilă împotriva Israelului în teritoriile ocupate, iar în Gaza și la frontiera libaneză au loc numeroase atentate teroriste. Începe acum epoca de glorie a terorismului arab și palestinian. Însă atunci când Egiptul și Iordania acceptă planul Rogers, care prevedea suprimarea acțiunilor teroriste palestinieni, ele nu mai pot tolera această luptă militară a grupărilor militare palestinieni din Iordania. Datorită numărului mare de refugiați din această țară, practic puterea era împărțită, încă din 1968, între o parte iordaniană și una a rezistenței palestinieni. În cele din urmă au loc grave înfruntări între OEP și armata israeliană în septembrie 1970 la Amman. Regele Hussein, controlat de un comitet desemnat de Liga Arabă, primește dreptul de a suprima puterea paralelă palestiniană. Ca urmare a confruntărilor foarte violente, vor exista peste 4000 de victime, iar în 1971 OEP va fi expulzat din Iordania, stabilindu-se în Liban.

În ceea ce privește Israelul, deși acceptă planul Rogers, pune mereu o serie de condiții care amână aplicarea sa și în final se ajunge la un eșec.

Ultimul război dintre Israel și țările arabe, cel de „Yom Kippur”, din 1973, reprezintă o încercare a Siriei și Egiptului de a-și recupera teritoriile pierdute în 1967, beneficiind acum și de sprijinul indirect al țărilor petroliere din Golf. Iordania însă, va refuza să se implica în acest conflict.

El începe în 6 octombrie, când forțele siro-egiptene lansează o ofensivă conjugată împotriva trupelor israeliene din Sinai și Golan. Atacul egiptean le ia prin surprindere și reputează un mare succes. De asemenea, trupele siriene eliberează o parte importantă din Golan. Contraofensiva israeliană din 8 octombrie reocupă Golanul, iar în 17 octombrie, în Sinai, o parte a armatei israeliene

va ocupa o poziție înaintată pe partea occidentală a Suezului, încercuind armata a III-a egipteană, lângă Ismailia. În 16 octombrie, la Kuweit, reprezentanții țărilor arabe din OPEC hotărăsc declanșarea embargoului petrolier și ridicarea prețului la baril până la evacuarea completă a teritoriilor ocupate de Israel în 1967. După mai multe convorbiri și deplasări în regiune, secretarul de stat american H. Kissinger a reușit să obțină respectarea unei încetări a focului. În 22 octombrie, Consiliul de Securitate al O.N.U. votează rezoluția 338, referitoare la această încetare, dar războiul va continua. În 24 octombrie Egiptul cere trupelor americane și sovietice să intervină pentru respectarea rezoluției. Americanii au refuzat, dar afirmarea disponibilității URSS de a interveni a condus la o adevărată alertă nucleară a Statelor Unite. În cele din urmă, O.N.U. votează rezoluția 340, în 26 octombrie, prin care se trimite o forță de urgență pe frontul din Suez pentru a asigura stabilitatea în zonă și încetarea focului.

La insistențele SUA, Israelul acceptă un acord cu Egiptul în 11 noiembrie. În 21 decembrie, se deschide la Geneva Conferința de Pace în problema Orientului Mijlociu, la care participă Egiptul, Siria, Iordania, Israel, URSS și SUA. Ea nu a reușit impunerea unui tratat de pace ci doar acorduri de încetare a focului între Egipt și Siria pe de o parte și Israel pe cealaltă. Mai târziu se vor semna acorduri de dezangajare progresivă a forțelor militare israeliene, în 18 ianuarie 1974 și 4 septembrie 1975, cu Egiptul, prin care se redau acestuia o parte din Sinai, iar în 31 mai 1974 cu Siria, care-și recuperează zonele ocupate de israelieni în 1973 și o mică parte din Golan.

Astfel se poate considera că, în urma războiului de Yom Kippur, Egiptul și Siria vor obține o victorie parțială. El a marcat însă, mai înainte de toate, o dublă ascensiune: cea a OPEC-ului, care devine un factor de influență decisivă în zonă, și cea a OEP-ului, care începe să fie recunoscut tot mai mult de palestinieni ca reprezentantul lor, pe fondul slăbiciunii statelor arabe. Totuși dialectica relațiilor dintre OEP și țările arabe urmează un traseu excesiv de fluctuant, urmând logica apropiierilor sau disputelor permanente dintre aceste state. De multe ori, organizația palestiniană încearcă să fie folosită ca instrument al acestora în relațiile internaționale, fiind dezavuată sau chiar atacată atunci când demersurile sale nu mai sunt conforme cu linia dorită, sau dimpotrivă devenind un partener admis cu drepturi egale alături de celelalte state arabe. Istoria sa este de aceea una foarte ambiguă și conjuncturală.

4. Supremația OEP și noul context internațional

Lipsit de patrie și aflat sub o administrație egipteană și iordaniană, apoi ocupat de armata israeliană după 1967, poporul palestinian și-a constituit treptat o serie de grupări politice și militare care să-i reprezinte să-i apere interesele.

În primul rând se impune Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP). Ea a fost înființată în mai 1964, când reprezentanții palestinienilor din Iordania și din celelalte țări arabe s-au întrunit din inițiativa Ligii Arabe în Ierusalimul de Est, pentru a pune bazele unei organizații care să-i reprezinte. Primul președinte al Comitetului Executiv a fost ales Ahmed Shukeiri. Acest OEP, creat ca instrument al statelor arabe, nu este recunoscut însă de celelalte mișcări palestiniene militante: Fatah, Mișcarea Națională Arabă și Înaltul Comitet Arab al notabilităților. Înfrângerea susținătorilor săi, statele arabe, va antrena însă și o decădere a vechii conduceri. La sfârșitul lui 1967, Shukeiri va demisiona, iar OEP începe să fie preluată – pe fondul creșterii mișcării de rezistență palestiniană în Cisiordania ocupată, de către grupările militare, în special Fatah.

Harakat al Tahrir al Watani al Falastini – Mișcarea de Eliberare națională a Palestinei: H.A.T.A.F. – a cărei citire inversă dă numele de Fatah, a fost înființată în 1959 de către Yasser Arafat. Născut în Ierusalim în 1929, el se remarcă încă de tânăr în luptele din 1948. Se refugiază mai apoi în Gaza și urmează facultatea de inginerie din Cairo. În 1952 este ales președinte al Asociației studenților palestinieni din Cairo și participă la campania din Suez ca ofițer. În 1957 pleacă în Kuweit unde, doi ani mai târziu pune bazele grupării Fatah alături de cei care vor deveni conducători secunzi: Abu Ayad, Abu Yussef, Abu Jihad. Grupare militară, Fatah creează între 1959 și 1965 celule în orașele și așezările din Cisiordania și Gaza, ca și în taberele de refugiați, și instruește trupe de gherilă. Prima acțiune armată împotriva Israelului are loc în 1 ianuarie 1965, dată care a devenit pentru palestinieni „Ziua Revoluției”. Ocuparea Cisiordaniei și a Gazei de către Israel în 1967 a provocat un nou exod și creșterea autorității și a forțelor Fatah, care au numeroase ciocniri cu trupele evreiești (Karameh – 1948).

Marele adversar al Fatahului și al lui Arafat a fost Mișcarea Naționalistă Arabă, a cărei secțiune palestiniană era condusă de doctorul creștin Georges Habache. Fondată la Beirut în 1951, cu

deviza „Răzbunare, naționalism, unitate”, ea era marcată de doctrina naționalistă arabă socialistă a partidului Ba`th care ajunge la conducere în Siria și Irak. În 1967, Habache, alături de alte două mici grupări de rezistență palestinienne, transformă MNA în Frontul Popular de Eliberare a Palestinei (FPLP). Adept al unei doctrine bazată pe violență, acesta va deveni unul dintre cei mai renumiți promotori ai terorismului.

După stabilirea OEP în Liban, din 1971, acțiunile israeliene se vor îndrepta în această direcție. Inevitabil, aproape imediat încep ciocnirile la granița cu Libanul.

Începând cu anul 1973, OEP câștigă treptat autoritate în lumea arabă. În noiembrie 1973, Summitul arab din Alger recunoaște OEP ca „singurul reprezentant al poporului palestinian”, decizie la care Iordania nu aderă. La cel de-al 12-lea Consiliu Național Palestinian, se propune ideea unei autorități naționale asupra „întregii părți eliberate a Palestinei”. Câteva săptămâni mai târziu, se creează, în replică, Frontul de Refuz, condus de FPLP. Totuși, Summitul arab de la Rabat din 26-28 octombrie 1974 proclamă public că de acum „OEP este singurul reprezentant legitim al poporului palestinian pe întreg teritoriul palestinian eliberat”. Iordania se aliază punctului de vedere majoritar și recunoaște OEP, și se abține de la orice revendicare de teritoriu după evacuarea israeliană. OEP intră astfel treptat în legalitate. În același an, în 13 noiembrie, Arafat susține în fața Adunării Generale a O.N.U. vestitul său discurs moderat, în care ideea de stat palestinian democratic apare configurată doar ca un ideal de atins. Națiunile Unite recunosc „drepturile inalienabile ale poporului palestinian în Palestina” care includ: dreptul la autodeterminare fără interferență exterioară, dreptul la independență și suveranitate națională. Se observă, începând cu acest moment, că pe măsură ce cauza palestiniană se discută la nivel O.N.U., revendicările OEP devin tot mai moderate și precise.

Se creează acum un comitet O.N.U. pentru drepturile inalienabile ale palestinienilor, prin intermediul căruia Națiunile Unite acceptă un plan precis, în noiembrie 1976: evacuare israeliană din teritoriile ocupate, apoi control al O.N.U. asupra acestora până la instalarea unei guvernări palestinienne. La începutul lui 1977, în ianuarie, într-o scrisoare adresată cancelarului austriac Kreisky, OEP precizează că statul palestinian ar trebui să cuprindă malul occidental al Iordanului, fâșia Gaza, enclavalele Hama (Siria) și Anja (Egipt). Acest plan este trimis de secretarul O.N.U. guvernului israelian. În mai 1978, OEP dezvoltă o mare ofensivă diplomatică în favoarea unui stat palestinian, garantat și controlat de SUA și URSS, stat neutru, după model austriac, cu un Ierusalim arab neseplat de cel evreiesc.

Toate aceste acțiuni politice sunt însă amenințate acum de două evenimente. Primul este reprezentat de creșterea acțiunilor teroriste în Israel și în afara sa, datorate grupurilor din Frontul palestinian de refuz și manipulate adesea de Libia, Irak sau Siria. Nu de puține ori ele sunt o contestare violentă a atitudinii moderate a OEP, dar, pe de altă parte ele oferă o motivație perfectă Israelului de a refuza propunerile O.N.U. și în plus distrug și o parte din capitalul de simpatie câștigat de OEP în plan extern.

Al doilea eveniment, războiul civil libanez, început în 1975, se datorează în parte luptei din interiorul OEP între tendința revoluționară și cea națională. El începe printr-o confruntare armată între dreapta maroniților creștini și Rezistența palestiniană instalată în Liban. În 1976, maroniții, pentru a se debarasa de palestinieni, sunt dispuși chiar să împartă țara, dară cum intră în scenă armata siriană, care pătrunde în mai în Liban. Atât scopul sirienilor, cât și al dreptei maronite și al israelienilor este acela de a evacua forțele palestinienne din Libanul de sud, devenite incomode tuturor părților. În 14 martie 1978, Israelul invadează Libanul dar nu reușește alungarea palestinienilor. Se semnează un acord de pace între OEP, Israel și maroniți, creându-se o forță de securitate palestiniană pentru a-l realiza, dar situația rămâne ambiguă și trupele israeliene se retrag treptat din Liban.

Mijlocul anilor '70 marchează cotitura istorică făcută de Egipt în relațiile cu Israelul. Acesta este pregătit de planul de pace propus de Itzhak Rabin după alegerea sa ca premier în 1974. În 1977 însă, pentru prima oară în Israel, dreapta naționalistă și religioasă câștigă alegerile și Menahem Begin ajunge premier. El elaborează un plan referitor la teritoriile din Cisiordania, dar potrivit părerii sale, acestea nu se supun juridic rezoluției 242 a O.N.U., căci Cisiordania nu aparține legal nici unui stat și deci nu este „ocupată” de Israel după 1967. De vreme ce arabii au respins și rezoluția de partajare 181 din 1947, afirmă el, rezultă că, mai întâi, Conferința de la Geneva asupra teritoriilor ocupate nu se aplică în acest caz, și mai apoi că rezoluția 242 nu implică nici evacuarea totală și nici respectul față de o entitate palestiniană. Și nu în ultimul rând, populația evreiască și coloniile agricole implantate în

Cisiordania sunt legale. Practic aceasta recunoaște legitimitatea eforturilor de colonizare susținute de Blocul credinței și de Liga evreiască a rabinului Meir Kahana.

Acesta este contextul în care se pun bazele acordurilor de la Camp David. Ele au fost pregătite de spectaculoasa vizită a lui Anwar al-Sadat, președintele Egiptului, în Israel (noiembrie 1977). Anul următor, în 17 septembrie 1978, sub autoritatea SUA, se încheie la Camp David primul tratat între Israel și Egipt, urmat în martie 1979 de cel de la Washington. Inițiativa singulară a Egiptului a ridicat împotriva sa aproape toate statele arabe și musulmane. În noiembrie 1978 este condamnat de Summitul arab din Bagdad, și în același an este exclus din Liga Statelor Arabe. Cu toate acestea, acordurile cu Israelul urmăreau o rezolvare a aceluiași probleme pe care le doreau toate statele arabe. În primul rând, Egiptul reușește să obțină o restituire a întregului Sinai, în trei ani. Mai apoi, în problema palestiniană, se prevedea instalarea unei „autorități de guvernare”, după o retragere progresivă, din Cisiordania și Gaza, pentru o durată interimară de cinci ani. În al treilea an interimar, se vor angaja negocieri între Israel, Egipt, Iordania și reprezentanții palestinieni, care vor permite definirea „statutului definitiv al malului vestic și al fâșiei Gaza”, statut care va fi mai apoi supus votului de reprezentanții aleși din cele două teritorii.

Acordul-cadru de la Camp David referitor la Cisiordania și Gaza se demarcă de planul Begin prin mai multe aspecte, printre care, cel mai important este intervenția „reprezentanților poporului palestinian” care vor participa la negocieri și la aplicarea sa, deci se impune perspectiva unei autodeterminări palestinienilor.

Summitul arab de la Tripoli va respinge însă ideea unui stat sau putere palestiniană, dacă aceasta obligă la recunoașterea Israelului și la abandonarea restului Palestinei. OEP nu este satisfăcut de ideea de autonomie administrativă vreme de cinci ani, pe care o consideră o altă formă de ocupație israeliană, ce duce în final la o anexare deghizată și nu la o independență națională palestiniană. Autodeterminarea palestiniană i se pare formulată ambiguu: deși în acordul cadru de la Camp David se vorbește de suveranitate egipteană asupra Sinaiului, nu se afirmă deloc o suveranitate palestiniană în Gaza și Cisiordania.

Însăși acțiunile lui Begin întăresc opoziția arabă față de acest acord. Pentru el, suveranitatea israeliană este revendicată și aplicată pe teritoriul Cisiordaniei și Gazei, autonomia neprivind decât pe locuitorii arabi. Astfel că, în cele din urmă, o parte din acordurile de la Camp David sunt respinse atât de israelieni cât și de arabi. OEP-ul, în ciuda declarațiilor oficiale și a studiilor referitoare la un stat palestinian alături de cel evreu, nu renunță încă în mod net la ideea unei Palestine integrale, inclusiv pe teritoriul Israelului. În schimb, palestinienii din Israel și din teritoriile ocupate exercită o presiune, chiar violentă, pentru o independență a statului lor propriu în Cisiordania și Gaza.

În 1982 izbucnește al doilea război din Liban. În 6 iunie trupele israeliene intră pe teritoriul acestuia și în câteva zile partea sudică este ocupată. Toate bazele palestinienilor sunt distruse. Luptele ajung la Beirut unde forțele fedainilor palestinieni rezistă până în 20 august. Apoi, conducătorii OEP sunt nevoiți să plece și sunt evacuați, sub protecția unei forțe multinaționale, în Tunis, unde se afla, din 1979, sediul Ligii Arabe. În toată această perioadă trupele siriene nu au intervenit și nu au înfruntat armata israeliană decât de trei ori.

Din decembrie 1982 până în mai 1983 au loc negocieri directe israelo-libaneze în vederea retragerii trupelor libaneze din jumătatea sudică a Libanului. Retragerea israeliană unilaterală – sirienii rămân în Bekaa și Libanul de nord, se încheie aproape total în iulie 1985, în profitul forțelor druze și apoi al milițiilor shî'ite Amal. Totodată, Damascul provoacă, în Siria și în zona libaneză sub ocupație, o dizidență palestiniană anti-Arafat în chiar interiorul Fatahului, la care le raliază FPLP, PDLP și alte fronturi palestinienilor tradiționale prosiriene, toate formând un front palestinian de salvare națională (FSN). Arafat și unități arabe loialiste, reveniți clandestin în Libanul de nord, provoacă, în ripostă la acțiunea Damascului, o mișcare islamică sunnită pro-iraniană și antisiriană, numită Tawhid (unificare), aliată grupărilor shî'ite extremiste Hezbollah și Amal. Toate trei asigură protecția Fatahului și a OEP în fața ofensivelor siriene directe din Tripoli, de la sfârșitul lui 1983, în urma cărora Arafat pleacă din nou cu o protecție franceză.

Între timp, statutul OEP se consolidează. Summit-urile arabe din Fès (septembrie 1982) și Casablanca (1985) recunosc din nou, în opoziție cu Siria ce voia impunerea FSN, pe OEP ca reprezentant unic și legitim al poporului palestinian și cheamă la crearea unui stat palestinian independent. Ele adoptă termenii planului de pace propus de regele Fahd al Arabiei Saudite: potrivit acestuia reprezentarea palestiniană este înfățișată din nou în sânul unei delegații iordaniene. În

februarie 1985 se semnează la Amman un acord iordano-palestinian, ce preconiza o confederație iordano-palestiniană. În cele din urmă, presiunile Siriei și a palestinienilor radicali, împiedică realizarea acestor acorduri.

Un plan cincinal 1986-1991 de ajutor și dezvoltare economică în Cisiordania și Gaza este decretat de o facțiune proiordaniană din Fatah cu o finanțare internațională și cu acordul tacit al autorităților israeliene și împotriva avizului OEP dar nu și al reprezentanților palestinieni din teritorii. În februarie, 1987 se reiau din nou relațiile dintre Arafat și Iordania, beneficiind de susținere egipteană. Se produce o nouă reconciliere arabă: Summitul arab din noiembrie 1987 reintegrează oficial Egiptul în organizațiile musulmane de unde fusese exclus. Mai înainte, în aprilie, Consiliul național palestinian reușește reunificarea, la congresul din Alger, a grupărilor divergente (Fatah, FPLP, FDLP, PCP).

În Israel, guvernul Begin demisionează și alegerile din 1984 aduc la putere un guvern de uniune națională condus de S. Peres și I. Shamir. Peres, ca premier (1984-1986), apoi ca ministru de externe (1986-1988) întreprinde cu precauție o relansare a negocierilor cu Iordania și palestinienii. El evacuează Libanul, cu excepția unei „zone de securitate”. Totuși, partidul Likoud al lui I. Shamir impune continuarea politicii de colonizare în teritorii respingerea oricărei negocieri, chiar indirecte, cu OEP. Majoritatea israelienilor refuză ideea unui stat palestinian în teritoriile ocupate. Peres continuă însă să pregătească o conferință internațională pentru o pace israelo-arabă fără referire la obiectivele de la Camp David; el elaborează un plan de negociere cu Iordania și cu palestinienii în cadrul acestei conferințe, pe baza reconcilierii dintre OEP și Iordania din 1987.

În ceea ce privește marile puteri, SUA deși acceptă ideea unei conferințe internaționale în cadrul O.N.U., vrea o anumită hegemonie, pe linia Camp David și respinge încă legăturile cu OEP catalogată ca mișcare teroristă. URSS-ul lui Brejnev și îndeosebi Andropov acordă sprijin Siriei, pe care o înarmează și căreia îi impun chiar liniile de negociere. Venirea lui Gorbaciov schimbă însă situația. El se apropie de Israel, iar din 1986, URSS ia în mod public poziție pentru Arafat și OEP, în defavoarea Siriei și a ramurii Habache.

La sfârșitul lui decembrie 1987, izbucnește însă în teritoriile ocupate o revoltă palestiniană spontană, numită Intifada. Ea se caracterizează prin greve și revolte neînarmate, iar miza este suveranitatea asupra Cisiordaniei și Gazei, și nu asupra întregului Israel. Se cere deci perspectiva unui mini-stat palestinian, Israelului mai întâi, dar și țărilor arabe. Acestea încearcă încă din ianuarie 1988 să deturneze mișcarea în profitul lor. În final însă, OEP-ul lui Arafat reușește să ia conducerea, însă atât Israelul cât și Siria își manifestă opoziția față de această nouă formă de cerere a unui stat palestinian autonom. Acțiunile palestinienilor încearcă să respecte regulile democrației: violență limitată, greve generale și demisii ale funcționarilor palestinieni, etc. Administrația civilă și militară israeliană reacționează prin arestări, represiuni armate violente. În 16 aprilie, un comando israelian asasinează pe nr. 2 al OEP, Abu Jihad, responsabilul cu acțiunile din teritoriile ocupate. În vara lui 1988, în Gaza începe să acționeze însă Mișcarea de rezistență islamică, Hamas, de inspirație extremă, care face concurență Conducerii unificate a Intifadei.

Revolta palestinienilor a tulburat viața politică a Israelului, care se găsește divizat între două opțiuni: restituirea Cisiordaniei sau anexarea teritoriilor. La alegerile din 1988 se formează o coaliție care aderă la tendința conservatoare: nici o negociere cu OEP, nici un stat palestinian. Această atitudine alimentează în continuare Intifada și represiunea sa dură.

Între timp, SUA propune planul Schultz de realizare foarte rapidă a dispozițiilor de la Camp David: autonomia Gazei și Cisiordaniei din mai până în noiembrie și negocieri asupra statutului definitiv al acestor teritorii între 1 decembrie 1988 și 30 noiembrie 1989 în cadrul unei conferințe de pace israelo-arabe cuprinzând și o delegație iordano-palestiniană. Acest plan este însă respins de OEP, care vrea să participe ca atare la o asemenea conferință, și de palestinienii Intifadei și de guvernarea israeliană. Intifada recunoaște ca și conducător al palestinienilor pe Arafat.

În 31 iulie are loc un eveniment cu consecințe importante: regele Hussein al Iordaniei anunță renunțarea la suveranitatea asupra Cisiordaniei. În pofida consecințelor economice și financiare imediate, în special anularea planului cincinal al teritoriilor, Conducerea unificată a Intifadei vede aici ocazia de a se impune ca interlocutor unic al Israelului. Astfel că, în timpul sesiunii extraordinare a Consiliului național palestinian din 15 noiembrie 1988 din Alger, OEP proclamă independența unui stat Palestina, vecin cu Israelul, și a unui guvern provizoriu al Palestinei. Declarația adoptată cu această ocazie recunoaște rezoluțiile O.N.U.: 181 (1947) asupra partajării Palestinei, 242 (1967) și 338

(1973) referitoare la frontierele sigure și recunoscute ale Israelului. Această acceptare a rezoluțiilor care fuseseră integral respinse până atunci, modifică substanțial Charta națională palestiniană din 1868, care excludea partajarea din 1847 și deci existența statului Israel.

Confirmându-și opțiunea politică și pacifistă, Arafat este primit la O.N.U. în 13 decembrie 1988, la Geneva și nu New York – datorită opoziției americane. El susține un discurs în fața Adunării generale în care reia declarația făcută în noiembrie la Alger și condamnă terorismul sub toate formele sale. SUA sfârșesc prin a accepta deschiderea unor discuții oficiale cu OEP, la Tunis, în 1989. Statul palestinian proclamat de OEP este recunoscut de 16 state.

În Israel, Intifada și alegerile din 1988 au produs o serie de modificări. Aripa dominantă rămâne cea conservatoare a Likoud-ului. În 6 aprilie. Premierul I. Shamir propune un plan ca răspuns la planul Schultz și la Declarația de independență a OEP. Acesta seamănă cu cel de la Camp David în varianta Begin, adică alegeri locale în Cisiordania și Gaza sub control israelian. Chiar dacă OEP nu vrea alegeri decât după evacuarea militară israeliană și sub control O.N.U., planul noului secretar de stat J.Baker este în final acceptat de Israel, Egipt și OEP, în decembrie 1989: un dialog direct israelo-palestinian cu o mediere americană și egipteană, la Cairo, în 1990, în vederea acestor alegeri și a unei ulterioare autodeterminări în teritorii pentru statutul lor definitiv. Însă, în 20 iunie, după tentativa de debarcare a unui comando palestinian în Israel, G.Bush anunță suspendarea dialogului americano-palestinian.

5. Epoca negocierilor

Deceniul 9 produce câteva schimbări majore în situația Orientului Mijlociu. În primul rând modificarea contextului internațional: căderea statelor comuniste și în special a URSS – principalul susținător al arabilor. Consecvent, odată cu deschiderea granițelor, zeci de mii de evrei de aici vor pleca în Israel.

Încă din 1989, Irakul începe să ducă o politică de susținere puternică a problemei palestinienilor și a OEP. În 28-30 mai 1990, are loc Summitul de la Bagdad, axat pe discutarea statutului Intifadei, a stagnării procesului de pace și pe instaurarea unei „noi ordini arabe” care să limiteze rolul Americii în Orientul Mijlociu. Arafat devine un susținător asiduu al președintelui irakian, chiar și în timpul crizei din Golf, începută odată cu invadarea Kuweitului în august 1990. Saddam Hussein chiar propune o retragere din Kuweit în schimbul retragerii Israelului din Cisiordania, Gaza și Libanul de sud. Însă SUA și aliații săi arabi resping orice plan personal al președintelui irakian, de rezolvare a conflictului arabo-israelian.

Înfrângerea zdrobitoare a Irakului de către coalitia condusă de Statele Unite, schimbă geopolitica regiunii. Discreditată în timpul Summitului de la Bagdad, SUA ajunge după război factorul extern decisiv în problemele Orientului Mijlociu iar doctrina Bush implică hegemonia strategică americană în această zonă. Ca urmare, OEP este nevoit de acum înainte să devină un partener al politicii SUA. Începe perioada acordurilor de pace și reconcilierea treptată între Israel și vechii săi dușmani arabi, cu toată opoziția care se manifestă în ambele tabere față de această nouă orientare.

Imediat după sfârșitul războiului din Golf, secretarul de stat J. Baker face mai multe călătorii în regiune, reușind ca în vara lui 1991 să convingă Israelul și părțile majore aflate în conflictul arabo-israelian să participe la o conferință de pace. Ea va fi stabilită pentru 30 octombrie, cu participarea președinților SUA și URSS. În această dată, la Madrid, se deschid lucrările conferinței, la care erau prezenți Egiptul, Libanul, Iordania, Siria, Israel și palestinienii din teritoriile ocupate. Au loc o serie de convorbiri și negocieri între Israel și fiecare parte arabă, care vor continua mai apoi, cu o serie de dificultăți, în decembrie 1991 și februarie 1992, pentru a se încheia la Moscova. Cu toate că nu s-a marcat nici un mare proces diplomatic în cadrul acestor întâlniri, totuși ele au deschis un precedent care nu a mai existat până atunci. În timpul negocierilor separate cu delegația palestiniană se conturează posibilitatea unei legături directe cu OEP. Acest lucru devin mai evident odată cu alegerile din Israel din iunie 1992, când linia dură a lui Shamir este înlocuită de partidul muncii condus de Y. Rabin. El este adeptul unei diplomații mai relaxate. Prima sa realizare ca premier este înfățișarea unei „retrageri limitate” din Golan, în schimbul unei „păci totale cu Siria”.

De la Madrid până în august 1993 au loc unsprezece runde de negocieri între delegațiile arabe și israeliene. La sfârșitul lunii însă, se află cu surprindere existența unor întâlniri și negocieri secrete între reprezentanții guvernului israelian și OEP. Ținute într-un strict secret, în diferite localități de

lângă Oslo, acestea grupează laolaltă părțile moderate ale celor două tabere. În urma lor vor fi realizate două mari acorduri.

Primul este semnat de Arafat în Tunis, în 10 septembrie, și de Rabin câteva ore mai târziu. Prin acesta se stabilește recunoașterea formală de către OEP a dreptului Israelului la existență în pace și securitate, renunțarea la utilizarea terorii și violenței și ștergerea din clauzele Chartei OEP a acelor care cer eliminarea Israelului ca stat. În schimb, Rabin recunoaște OEP-ul ca reprezentantul legitim al poporului palestinian.

Acest acord istoric deschide calea celui de-al doilea: *Declarația de principii asupra aranjamentelor interimare de autoguvernare*, semnat în 13 septembrie 1993 la Washington de către Yitzhak Rabin și Yasser Arafat, în prezența lui Bill Clinton. Cunoscut ca planul „Gaza – Ierihon întâi”, el înfățișează un plan cincinal în care Israelul își va retrage gradual ocupația militară din teritoriile ocupate, autoguvernarea palestiniană stabilindu-se mai apoi treptat în aceste teritorii. Într-o primă etapă, ambele părți au convenit asupra unei implementări inițiale a acordului mai întâi în Gaza și Ierihon, începând cu 13 decembrie 1993. În 6 octombrie, Arafat se întâlnește din nou cu Rabin, în Cairo, pentru a discuta detaliile autoguvernării. Acestea prevedeau ca atunci când Consiliul Palestinian, ales în iulie 1994, va începe să-și asume responsabilitatea pentru sarcinile de guvernare în teritorii, forțele armate israeliene vor începe retragerea din orașele și satele majore arabe din teritorii. Negocierile finale referitoare la statutul definitiv al teritoriilor se vor desfășura la sfârșitul celor cinci ani de autonomie, deci în decembrie 1998.

Însă, în 13 decembrie 1993, forțele israeliene nu se retrag din Gaza și Ierihon așa cum prevedeau acordurile, datorită unor discuții de detaliu pe marginea acestora. În 9 februarie, ministrul de externe S. Peres și Y. Arafat semnează Documentul Cairo, cu detaliile procedurii de securitate privitoare la transferul de putere asupra autorității palestinienilor. Acordul dezvăluie și marile obstacole care mai există în calea implementării autoguvernării în Gaza și Ierihon. În cele din urmă însă, în 4 mai, Arafat și Rabin semnează la Cairo acordul de implementare a autoguvernării palestinienilor în fâșia Gaza și Ierihon.

Aceste compromisuri sunt însă respinse de grupări din ambele tabere. Linia dură din Israel îl denunță pe Rabin ca trădător care semnează acorduri cu dușmanii. Mulți israelieni îl văd încă pe Arafat ca primul inamic al statului Israel și omul responsabil cu uciderea a sute de evrei. În tabăra palestiniană, membrii mișcării Hamas se opun compromisului lui Arafat și cheamă la continuarea luptei prin terorism și violență. În ciuda acestor dificultăți, aplicarea acordurilor va începe. În 13 mai 1994, trupele israeliene se retrag din Ierihon și sunt înlocuite de poliția palestiniană, iar în 18 mai se retrag și din fâșia Gaza.

În 1 iulie, Arafat se întoarce în triumf în Gaza, după douăzeci și șapte de ani de exil, și este ales la Ierihon ca președinte al Autorității Naționale Palestiniene. Primele sale decizii privesc problemele economice. SUA și alte țări occidentale acordă peste 2,2 miliarde de dolari pentru dezvoltarea economică pe viitorii cinci ani.

În 14 octombrie 1994, Y. Arafat, S. Peres și Y. Rabin primesc premiul Nobel pentru pace.

A doua mare realizare a lui Rabin a fost încheierea acordului de pace între Israel și Iordania. Acesta va fi semnat în 26 octombrie 1994 de Y. Rabin și primul ministru iordanian Abdul-Salam al-Majali, în prezența lui Bill Clinton, președintele Israelului Weizman, regele Hussein al Iordaniei, etc. tratatul, al doilea semnat de Israel cu o țară arabă, după cel cu Egiptul, normalizează relațiile între cele două țări, la nivel economic, teritorial și de securitate.

În anul următor, în 28 septembrie, în ciuda unor atentate care păreau a complica iarăși situația, Arafat și Rabin semnează la Washington, în prezența lui B. Clinton, a președintelui egiptean H. Mubarak și a regelui Hussein al Iordaniei, acordurile asupra extinderii autonomiei palestinienilor asupra întregii Cisiordanii cunoscute și sub numele de acordurile Oslo II. Cisiordania era împărțită în trei zone: zona A: cuprinde 2% din Cisiordania și 20% din palestinieni. Aceste localități vor fi evacuate de armata israeliană (înainte de sfârșitul lui 1995) și trec sub controlul autorității palestinienilor; zona B, care cuprinde 26% din teritoriu și marea majoritate a celor 450 de localități palestinienilor. Ea va trece parțial sub Autoritatea palestiniană, dar guvernul israelian continuă să-și asume aici responsabilitatea securității și lupta împotriva terorismului; zona C, care acoperă 72% din Cisiordania dar are puțini palestinieni (90% din populația Cisiordaniei se află în A și B). Guvernarea israeliană va continua să asigure aici întreaga stăpânire a zonei, ocupată esențialmente de coloniști. În conformitate cu prevederile acordurilor, până în decembrie 1995 Israelul termină retragerea din orașele palestinienilor,

mai puțin Hebronul. În 20 ianuarie 1996 Arafat este ales președinte al Autorității palestinienilor și partizanii săi câștigă două treimi din cele 88 de locuri ale Consiliului palestinian de autonomie, care se numește de acum Consiliul Legislativ, dispunând de puteri legislative și executive. Mai apoi, tot în conformitate cu prevederile de la Oslo II, în 24 aprilie, Consiliul național palestinian, reunit pentru prima oară în Palestina, la Gaza, elimină din Charta sa toate articolele care pun în discuție dreptul la existență al statului Israel.

Pe partea israeliană însă, venirea la putere a drepte, a extremei drepte și a partidelor religioase, sub conducerea lui B. Netanyahu pare a stagna procesul de conciliere. Deschiderea de către municipalitatea evreiască a Ierusalimului, în 29 septembrie, a unui tunel pe sub esplanada moscheilor – loc sfânt pentru musulmani, este considerată ca o blasfemie. Violențele care urmează acestui gest sunt cele mai grave din teritoriile ocupate de după sfârșitul Intifadei (76 de morți). Totuși programul tratativelor este respectat și continuă, în 15 ianuarie 1997 cu *Protocolul de acord asupra redeschidurii israeliene în orașul Hebron* și referitor la transferul anumitor puteri către Autoritatea palestiniană.

Caracterul extremist al guvernului israelian nu se dezminte însă. În februarie, el anunță decizia de construire a unei colonii evreiești pe colina din Har Homa, în partea arabă a Ierusalimului. Deși se încălcau astfel acordurile de la Oslo, SUA se opune unei rezoluții a Consiliului de Securitate care invita Israelul să renunțe la construirea acestor locuințe. În partea palestiniană, poliția palestiniană autonomă ducă o luptă susținută împotriva grupării Hamas, deși, la presiunea Iordaniei, Israelul eliberează pe liderul spiritual Hamas, șeful Ahmed Yassine, care va fi primit triumfal în Gaza în 6 septembrie.

Un alt acord urmează în 1998 (23 octombrie), cel de la Wye River. Conform acestuia, autoritatea palestiniană ar trebui să recupereze în trei luni încă 13% suplimentar din teritoriul Cisiordaniei (din care 1% în suveranitate deplină și 12% într-o suveranitate împărțită cu Israelul), în schimbul unei represiuni de către poliția israeliană a mișcărilor ostile păcii; CIA supervizează planul de „luptă împotriva terorismului”.

În 4 mai 1999 ar fi trebuit să ia sfârșit perioada de autonomie palestiniană prevăzută de Declarația de principii din 13 septembrie 1993. Având în vedere însă angajamentul luat de președintele Clinton, într-o scrisoare către Arafat, de a face totul pentru ca negocierile asupra statutului final al Cisiordaniei și fâșiei Gaza să se sfârșească cu o amânare de un an, Consiliul central al OEP acceptă să se amâne proclamarea Statului palestinian independent.

În alegerile din Israel, din 17 mai, ajunge la putere candidatul muncitoresc Ehud Barak. În 4 septembrie, se semnează între acesta și Arafat Acordul de la Charm el-Cheikh, care redefinește calendarul de aplicare a acordurilor de la Wye River pentru retragerea suplimentară a armatei israeliene, deschiderea a două „trecuri sigure” între Gaza și Cisiordania, eliberarea prizonierilor și acordul definitiv asupra problemelor rămase în suspensie, care trebuie să fie încheiate cel târziu în 13 septembrie 2000. Controlul exclusiv israelian asupra Cisiordaniei trebuie să se reducă de la 72% la 59% din teritoriu. Autoritatea palestiniană trebuie să controleze 11% suplimentar din Cisiordania. Acordul prevede trei faze ale retragerii israeliene: ele corespund celei de-a doua etape a retragerii inițiale prevăzute de acordul Oslo II. Nici o punere de acord nu se face asupra celei de-a treia etape prevăzute inițial.

În 11-24 iulie au loc din nou negocieri, la Camp David între Ehud Barak, președintele Autorității palestinienilor Y. Arafat și Bill Clinton. Obiectivul acestora era ajungerea la un acord asupra statutului final al teritoriilor palestinienilor ocupate. Dosarele luate în discuție fiind foarte delicate (statutul final al frontierelor, Ierusalimul, dreptul de reîntoarcere al refugiaților palestinienilor, apa), numeroase divergențe au opus punctele de vedere israelian și palestinian, în special asupra Ierusalimului, și au împiedecat semnarea unui acord de pace.

În 28 septembrie însă, izbucnește una dintre cele mai grave crize. Ea a fost provocată de conducătorul partidului Likoud, Ariel Sharon, care se duce pe esplanada moscheilor din Ierusalim, al treilea loc sfânt al Islamului. Această provocare declanșează manifestări palestinienilor violent suprimate de poliția israeliană. În ziua următoare, ele devin și mai puternice, și se vor răspândi în întreaga Cisiordanie și Gaza, ca și la arabii din Israel, conducând la represiuni dure. În cele din urmă, după îndelungi insistențe ale ONU și SUA, israelienii și palestinienii acceptă să se întâlnească din nou, la Charm El-Cheikh în 16-17 octombrie. După 24 de ore de incertitudine, un acord oral în trei puncte este în final găsit: „sfârșitul violenței”, punerea în aplicare a unei „comisii de anchetă” asupra

înfruntărilor și reluarea negocierilor în cadrul procesului de pace. La al 25-lea Summit arab de la Cairo însă, în prezența a 40 de șefi de state arabe, Israelul este acuzat că duce „un război împotriva poporului palestinian”, dar nu adoptă nici o măsură drastică împotriva statului evreu. În 1 noiembrie are loc o nouă întâlnire între Peres și Arafat, pentru a găsi o soluție pentru oprirea violențelor. În 28 noiembrie, deputații Knesset-ului adoptă o moțiune prin care se convoacă alegeri anticipate, în 6 februarie 2001.

În 21 decembrie, are loc o relansare a procesului de pace la inițiativa lui Bill Clinton, dar Summitul din 28 decembrie, de la Charm El-Cheikh, unde trebuiau să se întâlnească Barak, Arafat, Clinton și Moubarak este anulat. Cele două tabere își exprimă mai multe rezerve față de pozițiile americane. Israelul se opune unei suveranități palestinienne pe esplanada moscheilor, iar palestinienii refuză să renunțe la principiul unui drept de reîntoarcere pentru refugiați.

În 4 ianuarie, 2001, se reiau negocierile israelo-palestinienne, la Washington, dar Clinton eșuează în eforturile sale în vederea unei stabiliri a unui acord definitiv de pace între Israel și palestinienii. Câteva zile mai târziu, are loc o puternică manifestare israeliană (peste 100.000 de persoane) care se afirmă împotriva unei eventuale divizări a Ierusalimului și cer menținerea totală a orașului sub suveranitatea israeliană.

Nici convorbirile de la Taba, în Egipt, din 21-27 ianuarie nu se încheie cu un acord de pace. Nu după mult timp, în 6 februarie, candidatul dreptei, și unul dintre adepții cei mai consecvenți ai liniei dure din Israel, Ariel Sharon, câștigă alegerile, și devine premier. De acum, convorbirile par a fi mult mai dificile, știută fiind intransigența acestuia, dar istoria ne oferă permanente surprize.

MARIUS LAZĂR

BIBLIOGRAFIE

- Ayad, Christophe, *Géopolitique de l'Égypte*; Editions Complexe, 2001
 Carré, Olivier, *L'Orient arabe aujourd'hui*; Editions Complexe, 1991
 Corm, Georges, *Orient și Occident*; Dacia, 1999
 Corm, Georges, *Le Proche-Orient éclaté: 1956-1991*; Gallimard, 1991
 Gilbert, Maurice, *The arab-israelian conflict*; New York, 1992
 Ionescu, Crăciun, *Correspondent în Orientul Mijlociu*; Ed. Politică, 1987
 Ionescu, Crăciun, *Zile fierbinți în Orient*; Ed. Politică, 1988
Israel's foreign relations: selected documents; Ierusalem, 1976-1990
 Laurent, Auguste, *Guerres secretes au Liban*; Paris, 1987
 Lemarchand, Philippe, *Israel/Palestine demain*; Editions Complexe, 2000
The Middle East, Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1995
 Picaudou, Nadine, *Les Palestiniens. Un siècle d'histoire*, Editions Complexe, 1999
Proche-Orient, la déchirure, supliment *Le Monde Diplomatique*, 2001
 Reich, Bernard, *Quest for peace – United States – Israel relations and the Arab-Israeli conflict*, New Jersey, 1977
Renouvellements du monde arabe: 1952 – 1982, Armand Colin, 1987
 Roger, Louis (ed.), *Suez 1956. the Crisis and its consequences*, Oxford University Press, 1991
 Salamé, Ghassan, *Proche-Orient: les exigences de la paix*, Editions Complexe, 2000

LA NOUVELLE GÉOPOLITIQUE DU MOYEN ORIENT: LE CONFLIT ARABE-ISRAËLIENNE

RÉSUMÉ

La formation en 1948 de l'État d'Israel sur le territoire palestinien et l'échec de la formation d'un État arabe dans la région, conformément au plan de partage de l'O.N.U. a ouvert un conflit qui depuis la moitié d'un siècle devient le sigle presque permanent du Moyen Orient. Ses étapes sont nombreuses et encore plus compliquées que celles de tout autre conflit d'après la deuxième guerre mondiale: trois guerres majeures entre Israel et ses voisins arabes, finies avec la suprématie des Juifs, ensuite des efforts politiques et militaires en vue de réaffirmer la possibilité de l'existence de l'État palestinien et finalement, après l'année 1991, en même temps avec la reconnaissance de l'OLP comme représentant légitime du peuple palestinien, des démarches effectives pour revenir à une situation de normalité.